

-a, si bé és clar que els valencians no l'han admesa ni podran admetre-la mai. Ja en els anys 30-40, en conferències amb Fabra i els membres de l'I. E. C., s'havia reconegut que convenia canviar-ho; i per consell del mestre, s'acordà el 1947 començar admetent conjuntament les dues grafies *darrere* i *darrera* (etc.) com a lícites en la llengua comuna (com es consignà en la 2^a ed del *DFa*, p. 1759), amb el propòsit que així que ho demanessin els valencians, que justament se sentien irritats d'aqueixa rutina divorciadora, i d'aquesta inútil i peresosa duplictat, ens decantéssim per la -e, sigut bandejant la -a, sigui almenys posant les grafies amb -e com a preferibles. Ja seria hora de fer-ho

També en cat occid, el mot termina, pertot i fins avui, en -e. No confonguem això amb la pronúncia de la -a final a la ciutat i rodalia de Lleida (particularitat de la zona del Baix Segre, estranya a la resta del cat. occid), car la -a sona allí com una *æ* ultraoberta, ben diferent de la -e de *rere*. Per ex *darère* però *kázæ*, *dõnæ*, a Sarroca (1935), *radère ls koñáls*, però *radère la kázæ*, a Castellldans (1936); *darère la káza* pertot a Pall i Ribag i així arribem sense interrupció fins al vessant Sud de la Serra de Cadí: *darère* però *una kóza* (o *kóza*) a La Vansa (1932), i fins arran de les Garrigues, on Arqués Arrufat notava *darère* i *anère* (BDLC VI, 37, 72) ¿Cal dir que els escriptors valencians, fins els acèrrims de la unitat, ho escriuen amb -e? «de la cova a l'estret del *darreres*», Carles Salvador; «la mar i el cel al *darrerew*», Ismael Cohen («Acció Val», 20-1-1931; 20-III-1931); «*darrere*: detrás, Maestr., Pna, Val», GaGirona (*Voc Maestr*)

DERIV I CPT. En derivats, on el mot ja no és proclític i TR figura en la síl·laba tònica, la -r- s'havia de conservar, com a -d-, segons fonètica, però intervingué l'analogia eliminant-ho, amb alguna excepció, de la qual queda poc rastre. Un verb arcaic **redrar-se* 'apartar-se, fer-se enrere': «meseren-li sos aguaytz, prop de la vila de Camarasa, en loc que negú hom a caval no s podie *redrar*» (procés de 1295, CaCandi, *MiscHistCat* II, 186), mot que en català es perdé aviat, equivalent aproximat del verb castellà antic i gallego-portuguès *arred(r)arse* (*aredrar* 'apartat' Berceo, *Mil*, 872b, *arredrado* «puesto detrás», Arx. Hita, 894), gall. *arredar* (Castelao, *Esc Dónega*, 54 10) etc (i veg DECH, ARRIEDRO).

Arre, V. supra. En una combinació com «a la part d'*errere* havia ---», en doc de Segarra (escrit alhora a Guardalada i Montblanc) de 1396, la preposició *d'* fa paper separat, i per tant conté *arere* i no pas *derrere* com s'imprimí (*BABL* x, 422). *Arre* s'ha mantingut més viu fora del Princ, on a penes se sent enlloc altra cosa que *errere* o *endarrere*. P. ex. a Menorca es diu de *cul arre* (*arère* Alaior, 1964), allà on en cat central diríem 'reculant, a rere-cules, anant enrere o endarrere'; a Morvedre noto que en combinació amb críts com *oixque* als cavalls se'ls crida: *arere*! (*arère*), 1962.

Ha restat, però, molt viva a la Garrotxa, almenys en una locució combinada *d'arere enllà*, freqüent en les

obres de MrnVayreda: «Si 'm vols creure, agafa la gent reunida y tira al dret: jo aplegaré la demés y vindré *d'arera enllà*»; «*d'arera enllà*, y sense que se n'hagués donat --- s'havia congriat aquella tempestat d'odis y rancúnies, que dintre poques hores esclataria com un rem de pedregada»; «rodolant sempre rostos avall y dexant *d'arera enllà* una estela de carn sancnosa» (*Puny* I, XVIII, 273 (213); *Sang Nova* IV, v, 275; *Puny*. xiv, (174)). donat el conjunt i el caràcter de la prep *d'*, no és bona, doncs, la grafia *darrera enllà* que adoptaren els publicadors (pòstums) de les dues obres; sens dubte hi ha encara algun cas de variants més complicades: «has seguit el rastre de la Coralí per les canals, oy? Ah murri, quin fart d'ensumar y riure t'hauràs fet *tot rera enllà*!» [cf. el familiar *li anava tot darrere*]; «—Y 'ls demés propietaris, què fan? —Què vols que fassin? Per *darrere enllà* 'l bescantan, sense atrevir-se a posar-se-li al davant» (*Puny* I, v, 103 (84); *Sang Nova* I, viii, 61).

*Arre*ratges 'endarreiments' (a 1337, *AlcM*).

Darrere: «Quan pareix una cabra, una truça, no y ha mester ajuda; --- los pollets, quan vehen lo milà, tantost fugen O! Qui ls ho ha mostrat ---? Quan naix lo cabrit, tantost se gira a mamar *derrere*: e qui l li ha mostrat?», StVicentF (*Serm.* I, 23.25) Donarem després altres testimonis de la grafia *derr-* amb *e* (i no *a*), tal com hi ha *derrere* en fr., *drrieto* it. ant., *de(r)reire* en occità (des dels orígens): «*derreire* m'aportero l cat», G. de Peitieu; «es me belh si m'escarnís / o m torn *dereire* o enan», Cercamon (Appel, *Chr*, 60 63, p 235; 13 46); «*derrerr* la borda», doc. en gascò del Coserans, any 1179 (lectura evident segons el facsimil, en Luchaire, *Recueil Anc. Docs. Gc.*, 5); si més tard en català tendeix a generalitzar-se *darrere*, no és pas perquè sigui compost de *arere*, sinó que és simplement DE RETRO, per la coneguda dissimilació que hi ha en *mateix*, *aquell*, *barreja*, *Micalet* etc, ajudada per la influència obridora de la *rr* i la del paral·lel *arere*.

Quant a la -e final, és constant, en els termes ja estudiats, comprovada en JRoig fins per les rimes: «Qui, pres l'aladre, / mira l baladre / restat *darrere*, / dret solc no spere / ni bon recapte», «Gran arteria / hac Na Maria / de Mompeller, / reyna muller / del rey En Pere, / anant *darrere* / lo decebés, / e concebés / qualche fill d'ell» (*Spill*, 12435, 8696).

Fins avui d'ús general en tot el domini lingüístic: fins a Eiv. («*derrera*: detrás», PzCabr.), el Pallars Sobirà (supra), el Migjorn val. i les Corberes. Sens dubte hi ha algunes variants, però en general sentides per tothom com mers vulgarismes concurrents, evitats pels educats. En particular, *radera*, que amb lleus variants se sent no sols a Bna [1910 ---], familiar i oral (d'on, *raderacs*, argòtic) sinó pertot, des dels Pirineus orientals fins a l'extrem S. En el P. Val potser és una mica més freqüent que en el cat. central: «*raere*, vulgarisme de la ciutat y hòrta de València en lloc de *darrere*», MGadea (*T del Xè* II, 156) En realitat, però, ja el sentia des de més al N. que CastPna · *raère* a Lluçena (1961) Cert que la zona on el vaig sentir amb freqüència més notable és des del Xúquer al Palància: *raère* l